

jugoslovanske politične razmere — depolitizacija in prenehanje z izrazitim antifašizmom. List je prenehal izhajati obenem z razpustom emigrantske zveze.

Božo Milanović je v razpravi Trščanska hrvatska štampa između dva rata s osvrtno na Istru (str. 129—147) podal tudi s pomočjo osebnih spominov pregled tržaškega istrskega tiska. Pozornost je osredotočil na katoliško usmeritev tiska, tako periodičnih publikacij kot tudi književnih. Z drugih nazorskih stališč je Milanovičev prispevek dopolnjeval Ante Iveša v Trščanska hrvatska štampa između dva rata (str. 149—162); tudi on se je posluževal osebnih spominov.

Luciano Giuricin je referiral o italijanskem tisku v Istri La stampa italiana in Istria (dalle origini ai giorni nostri) (str. 163—189). Od prvega lista Foglio periodico istriano (1807—1810) do zadnje omenjenega iz leta 1970 navaja pisec 118 naslovov. Članek ima svoj zgodovinski pregled in bibliografijo. Istrski partizanski tisk obravnava Nikola Crnković — Partizanski tisak u Istri ((str. 191 do 216). Začetek istrskega partizanskega tiska predstavlja Glas Istre iz pomladi leta 1943, a še pred tem je prihajal v Istro tisk, ki je bil namenjen Istranom. Z Glasom Istre se je pričelo tudi v Istri partizansko tiskarstvo tako v hrvatskem kot v italijanskem jeziku (med 32 periodikami jih je bilo 14 v italijanščini, od 165 brošur je bilo 60 prevedenih v italijanščino).

-of

-ner

IV Pazinski memorijal. Knjiga 2. Pazin 1971, 286 + (IV) + (XXXVIII slik. prilog), 8°.

Druga knjiga katedre Čakavskega sabora za novejšo zgodovino Istre prinaša gradivo z zborovanja v Pazinu od 23. do 25. septembra 1971. Zborovanje je bilo posvečeno 30-letnici vstaje jugoslovanskih narodov in 100-letnici prvega istrskega tabora v Kastvu. Publikacija o drugem »pazinskem memorijalu« objavljaja poleg znanstvenih prispevkov še 8 diskusijskih, slikovno dokumentacijo o obeh »memorijalih«, uvodne besede izdajatelja ter pozdravni govor predsednika pazinske občinske skupščine.

Objavljenih je 11 prispevkov, izmed teh jih je bilo na zborovanju prečitanih 10. Dva prispevka nista objavljena, in sicer dr. Dragovana Šepića Kastavština i narodni preporod u drugoj polovini XIX stoljeća, ker je redakcija teksta za tisk prepričala referentova boleden in Nikole Crnkovića Istra 1941, ki je bil objavljen pred tem v Časopisu za suvremenu povijest Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske (II—III/1971, str. 37—52) pod naslovom Neki problemi narodnooslobodilačkog pokreta u Istri 1941—1943. Članek Ante Cerovca Ružanski dan 1943, spominsko pričevanje o dneh kapitulacije Italije v Istri je v drugi knjigi »memorijala« vključen kot tematsko dopolnilo h gradivu ter je izšel po piševo smrti. 21—70.

Med objavljenimi referati posega najdlje v zgodovino obsežen Strčićev prispevek o Kastavskem taboru leta 1871. Pod naslovom Prvi hrvatski tabor u Istri na kvarnerskim otocima (str. 201—264) se pisec v uvodnem delu dotakne tudi taborškega gibanja na Slovenskem. Strčić imenuje kastavski tabor kot pravi hrvatski čeravno omenja, da v slovenskem zgodovinopisju je nekaj zadevnih opredelitev, kot na primer Melikova in Kermavnerjeva, ki pišeta, da je bil tabor hrvatsko-slovenski, za razliko od čubejskega leta 1870, ki je bil

sicer v Istri, a slovenski. Značilnost Strčićeve obravnave tabora je pregled uresničevanja taborskih sklepov oziroma analiza pobud, ki so sprožile taborske zahteve. Petar Strčić je tudi objavil gradivo o taboru v posebni publikaciji Prvi tabor Hrvata Istre i Kvarnerskih otoka (Rijeka 1971, 105 strani, 8°); objavil je gradivo o taboru (38 dokumentov) iz let 1870—1911 (1911 je bila proslava 40-letnice tabora).

Drugo gradivo z »memorijala« je osredotočeno predvsem na dogajanjih med vojnama ter na narodnoosvobodilnem gibanju v Istri. O medvojnem obdobju govori pet prispevkov. Najobširnejši je spominski prispevek Vjekoslava Ladavca Uspomene na rad organizacije TIGR (Borba 1939) (str. 103—105). Ladavac je bil udeleženec ilegalnega gibanja primorskih Slovencev in istrskih Hrvatov, sodeloval je v znani tigrovski akciji pri Pazinu ob priliki fašističnega plebiscita leta 1929. Bil je sojen skupaj s prvo smrtno žrtvijo fašističnega »Tribunale speciale« Vladimirjem Gortanom iz Berama. Franjo Debeuc je v referatu Istarska emigracija u Jugoslaviji između dva svjetska rata (str. 165—182) obdelal tematiko, ki je pri Slovencih še nihče ni podal na povsem zadovoljiv način. Ohranjeni so sicer spominski zapisi, prava zgodovina primorskih emigrantov v Jugoslaviji pa zaenkrat še ne obstoji. Tudi Debeučevo pisanje so predvsem spomini. Neki problemi razvoja komunističkog pokreta u Kastavštini između dva svjetska rata ((str. 183—199) je prispevek Bosiljke Janjatović. Pregledala je razvoj komunističnega gibanja v predelih kastavskega območja, ki je po rapalski meji pripadalo Jugoslaviji. Ettore Poropat je podal referat Gospodarske prilike u Istri od svjetske ekonomske krize do 1941. godine (str. 89 do 97). S številčnimi podatki je prikazal gospodarske in socialne razmere agrarne Istre, ki so se kazale v luči krize po letu 1930; z letom 1936 so se deloma zboljšave zaradi fašistične vojne politike. Zvane Črnja je iz ilegalnega dela Istranov med vojnama objavil letak iz leta 1938. Jedan letak iz 1938. godine (str. 99 do 102) je podal okolnosti njegovega nastanka.

Pet člankov je posvečenih narodnoosvobodilnemu boju v Istri; kot že zgoraj povedano pa so bili na zborovanju prebrani štirje. Dušan Jardas je v članku Prva istarska partizanska četa (str. 13—19) govoril o prvih istrskih partizanih, ki so se pojavili v pozni pomladi leta 1942; pri nastanku jeder partizanske vojske v Istri so odigrali posebno vlogo borci brkinske čete. Prva istrska četa je bila osnovana sredi avgusta 1942. Kastavština 1941 (str. 21—38) je naslov prispevka Iva Kovačića. Razvoj narodnoosvobodilnega gibanja se je v tem predelu Istre začel takrat kot v Gorskem kotarju in Hrvatskem primorju, v jeseni in zimi leta 1941. Berto Črnja je prispeval referat Omladinska organizacija u narodnoosvobodilačkom pokretu Istre (str. 53—67); prva organizirana dejavnost istrske mladine je iz junija 1943, ko je bilo postavljeno prvo vodstvo SKOJ in USAOH. Spominski značaj ima tudi referat Ivana Motike Sjećanja na NOP u Istri 1941—1943 (str. 69—87). Kot v že navedenih prispevkih tudi v tem poslednje omenjenem najdemo več podatkov, ki zadevajo tudi zgodovino narodnoosvobodilnega boja na Primorskem. Pravzaprav kaže zgodovina Istre zadnjih sto let vrsto stičišč predvsem z dogajanja na Primorskem. Tesne vezi so se najbolj pokazale zlasti v dobi med obema vojnama.

Branko Marušič